

OILAVIY TADBIRKORLIK TUSHUNCHASI HAMDA UNING HUQUQIY ASOSLARI

Xalilov Shaxzod Majid o'g'li

Toshkent viloyati yuridi texnikumi o'quvchisi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8278289>

Annotatsiya: maqolada tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda davlat tomonidan olib borilayotgan islohatlar, qabul qilingan dasturlarning bajarilishi va yaratilayotgan imkoniyatlar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: tadbirkorlik, oilaviy tadbirkorlik, oila xo'jaligi, innovatsiyalar, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, iqtisodiy o'sish, ishlab chiqarish, boshqarish.

Mustaqillik yillaridagi rivojlanish davomida barcha sohalarda bo'lgani kabi oilaviy biznes sohasida ham katta o'zgarishlar sodir bo'ldi. Bozor munosabatlariga o'tishning asosiy sharti ko'p ukladli iqtisodiyotni va raqobat muhitini shakllantirishning huquqiy, tashkiliy shart-sharoitlari vujudga kelishidan iboratligi uchun ushbu davrda xususiylashtirishga va tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga katta e'tibor qaratildi.

Iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirishda bozor muhitini yuzaga keltirishning asosiy omillaridan biri kichik biznesni rivojlantirish bo'ldi. Uning turli yo'nalishlaridan biri bo'lgan oilaviy biznesga ham katta e'tibor berilmoqda. Har bir oila o'zi yuqori darajada foyda olish bilan birga, u jamiyat uchun zarur bo'lgan mahsulotlarni ishlab chiqaradi va xizmat turlarini yaratadi, mamlakat uchun yangi bo'lgan bozorlarni yaratadi, aholini ish bilan band qilishda hissa qo'shadi, boshqa tashkilot va oilalarda ishlab chiqarilgan mahsulotlar va yaratilgan xizmatlarni iste'molchisi sifatida yuzaga chiqadi, ma'lum turdagi soliqlarni to'lab mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Ushbu vazifalarni bajarish davomida o'tgan yillarda mamlakat iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tarmoq ko'lami hamda hajmi salmoqli darajada o'sdi. Oilaviy biznes bilan shug'ullanayotgan oilalar soni va shunga mos ravishda uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi ortib bormoqda.[2]

“Oilaviy tadbirkorlik to'g'risida”gi Qonunning 1-moddasiga muvofiq oilaviy tadbirkorlik oila a'zolari tomonidan tavakkal qilib va o'z mulkiy javobgarligi ostida daromad (foyda) olish maqsadida amalga oshiriladigan tashabbuskorlik faoliyati bo'lib, o'z ishtirokchilarining ixtiyoriyligiga asoslanadi. Oilaviy tadbirkorlik yuridik shaxs tashkil etgan yoki tashkil etmagan holda amalga oshirilishi mumkin. Yuridik shaxs tashkil etgan holda amalga oshiriladigan oilaviy tadbirkorlikning tashkiliy-huquqiy shakli oilaviy korxonadir. Yuridik shaxs tashkil etmagan holda oilaviy tadbirkorlik qonun hujjatlarida belgilangan tartibda amalga oshiriladi. ASOSIY QISM Oilaviy korxonaning ishtirokchilari tomonidan tovarlar ishlab chiqarish va realizatsiya qilish uchun ixtiyoriy asosda, ishtirokchilarning ulushli yoki umumiy mol-mulk, shuningdek ishtirokchilardan har birining mol-mulki negizida tashkil etiladigan kichik tadbirkorlik subyektidir. Oilaviy korxonaning faoliyati uning ishtirokchilarining shaxsiy mehnatiga asoslanadi. Oilaviy korxonaning faoliyatni faqat yuridik shaxs sifatida faoliyat ko'rsatadi.

Oilaviy korxonaning ustav fondi pul mablag'lari, qimmatli qog'ozlar, boshqa mol-mulk, jumladan pul bilan baholanadigan mulkiy huquqlar yoki o'zga shaxsga o'tkaziladigan boshqa huquqlar hisobidan shakllantiriladi. Yagona uy (kvartira) oilaviy korxonaning ustav fondiga kiritilishi mumkin emas.

Oilaviy korxonalar ishtirokchilari oilaviy korxonaning ustav fondiga korxonalar ta'sis shartnomasida nazarda tutilgan tartibda o'zlari kiritadigan mol-mulkni mustaqil ravishda belgilaydi. Oilaviy korxonaning ustav fondi korxonani davlat ro'yxatidan o'tkazish uchun hujjatlar taqdim etiladigan sanadagi qonun hujjatlarida belgilangan eng kam ish haqining o'n baravari miqdoridan kam bo'lmasligi kerak. Oilaviy korxonaning mol-mulki oilaviy korxonalar ishtirokchilari tomonidan uning ustav fondiga kiritiladigan mol-mulkdan, qarz mablag'lari va kreditlar hisobiga olingan mol-mulkdan, tovarlarni realizatsiya qilishdan, ishlar bajarishdan, xizmatlar ko'rsatishdan olingan va oilaviy korxonani rivojlantirishga yo'naltirilgan daromadlardan, shuningdek bu daromadlar hisobiga olingan mol-mulkdan, qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa mablag'lardan tarkib topadi.

Oilaviy tadbirkorlik sohasida o'tkazilgan tahlillar mamlakatimiz va uning hududlarida aholini tadbirkorlikka jalb qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish, bandlikni ta'minlash, o'zini-o'zi band qilishga harakat qilayotgan fuqarolarga amaliy yordam ko'rsatish, mehnat resurslaridan samarali foydalanish kabi yo'nalishlarda hali foydalanilmayotgan imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatdi. Shu kamchilikni to'g'rilash va foydalanilmayotgan imkoniyatlardan samarali foydalanishni yo'lga qo'yish maqsadida mamlakatimizda "Har bir oila - tadbirkor" Dasturi qabul qilindi.[1]

Tadbirkorlik faoliyati subyektlarining investitsiyaviy loyihalarini kreditlashda qonun hujjatlari doirasida belgilangan ta'minot turlariga asosan EKIHning 1000 baravaridan ham ortiq miqdorda imtiyozli kreditlar ajratilishi mumkin.[3]

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasi "Har bir oila - tadbirkor" dasturi doirasida tadbirkorlik faoliyati subyektlariga ajratiladigan kreditlarga ustuvor ravishda kafilliklar va foiz harajatlarini qoplash uchun kompensatsiyalar ajratadi. Oilaviy tadbirkorlarga tijorat banklari tomonidan imtiyozli kreditlarning qaytmaslik xatari sug'urtalanganda sug'urta to'lovi 1,5 foizdan ortiq bo'lmagan miqdorda belgilanadi va sug'urtalash shartlari yengillashtiriladi.

Oilaviy biznes faoliyatiga alohida e'tibor berilishiga qaramasdan, ushbu sohada amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlar talaygina. Ushbu yo'nalishdagi ishlarni yanada jadal sur'atlarda rivojlanishi uchun ulardagi boshqaruv faoliyatini hozirgi davr darajasiga chiqarish talab etilmoqda. Zamonaviy boshqaruv usullari va tamoyillaridan foydalanish sohasida, iqtisodiy resurslardan foydalanish tartibi sohasida, mehnat resurslarini boshqarish faoliyati sohasida amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlar mavjud.[2,4]

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 7 iyundagi PQ-3777-son "Har bir oila - tadbirkor" Dasturini amalga oshirish to'g'risida"gi Qarori. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 08.06.2018 y., 07/08/377/1325-son.
2. I.M.Xasanov. "Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida oilaviy tadbirkorlik salohiyatining iqtisodiy natijadorligini oshirish (Farg'ona viloyati misolida)". I.f.f.d.(PhD) diss..Namangan2021 y.139 bet
3. Рахимов, Д. Ш. (2021). САНОАТ ИҚТИСОДИЁТИДА МАҲАЛЛИЙЛАШТИРИЛАЁТГАН МАҲСУЛОТЛАРНИ ДИВЕРСИКАЦИЯЛАШ ОМИЛИ СИФАТИДА. Scientific progress, 1(6), 505-511.

4. Raximov, D. S. (2021). DIVERSIFIKATSIYA HUDUDLAR SANOATNI MUVOZANATLI STRATEGIK RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(3), 199-207.
5. Ahmadjanovich, U. A. (2021). The Main Ways To Improve The Efficiency Of Investment Activity For The Development Of Socio-Economic Processes. International Journal of Progressive Sciences and Technologies, 24(2), 197-205.
6. Urinov, A. G. A. (2003). ECONOMIC REFORMS IN UZBEKISTAN: SPECIFIC FEATURES, RESULTS AND PROBLEMS. Eurasian Vision: Felicitation Volume on the 70th Birthday of Prof. Devendra Kaushik, 187. 11. Турсунов, О. Б. (2022).

